

Elşən Mirişli

Gəncə şəhəri,
tarixçi

(əvvəli ötən sayımızda)

I Ahmed

I Ahmed 14-cü Osmanlı padşahı, 93-cü İslam xəlifəsidir. Hakimiyyət illəri 21 dekabr 1603-22 noyabr 1617-ci illərdi. Atası III Mehmedin Saruhan sancaqbəyliyi əsnasında 28 aprel 1590-cı ildə Manisada dünyaya gəlmişdi. Anası Handan Sultandır. Atasının 22 dekabr 1603-cü il tarixində vəfatının ardından 14 yaşında taxta çıxdı. Atasının Sultan Mehmed o günə qədərki sultanlar içərisində ən gənc yaşda vəfat edən sultan olduğundan, Osmanlı tarixində ən gənc yaşda taxta oturan hökmdar da məhz Sultan I Ahmed oldu.

İlk işi babası Sultan Murad və atası Sultan Mehmed səltənətlərində dövlət işlərinə müdaxilə edərək müxtəlif hadisələrə səbəb olan nənesi Safiyyə Sultanı köhnə saraya göndərmək oldu.

Sultan I Ahmedin hakimiyyəti dövründə Avropada Papanın və Salmas kürdlərinin təhriki ilə I Şah Abbas (1588-1629) sülh müqaviləsini pozaraq, gözənilmədən Azərbaycana hücum və Osmanlı İmperatorluğu ordusunu Sufiyanda məğlub etdi. Bu sıralarda Anadoluda törəyən Cəlali üsyanı Osmanlı hökumətini məşğul edərək şərq hüduqları ilə uğraşmağı buraxmadı. Şah Abbas da bundan istifadə edib Təbrizə girdi, Naxçıvanı zəbt və İrəvanı mühasirə edərək altı ay sonra şəhəri zəbt elədi. Qars, Şirvan, xüsusilə Şıxlı şəhərlərini yağma və əhalisini qətl etdi. Ciğaləzadə ordusu ilə gəldisə də, uğur qazana bilmədi. Lakin Anadoluda üsyanları yatırırdıqdan sonra Fərhəd Paşa ordusu ilə gəlib bütün Azərbaycana ələ keçirib və Təbrizə zəbt etdi. Səfəvi-Osmanlı savaşı 1603-1613-cü illər davam etdi. Nəhayət, Şah Abbas ilə Sultan I Ahmed Sultan Süleyman Qanuni zamanındakı sərbəst hüduqlarına çəkildilər və Qızılbaş Dövləti (1501-1736) illik 200 yük ipək vermək şərti ilə bir sülh müqaviləsi əldə etdi. İllərdir davam edən Osmanlı-Avstriya müharibəsi və əhalidən alınan əlavə vergilər səbəbilə dövlətə qarşı başlayan narazılıqlar Anadoludakı Cəlali üsyanlarını daha da alovlandırdı. Cəlali üsyanı XVI-XVII əsrlərdə baş verən hərəkət idi.

Zivatrok Anlaşması, 11 noyabr 1606-cı ildə Osmanlı İmperatorluğu ilə Avstriya arasında imzalanmışdı. Bu müqavilə 1593-1606-cı illər Osmanlı-Avstriya Savaşı sona çatdıraraq barışıq müqaviləsi olmuşdur. Osmanlı İmperatorluğu və Avstriya 15 il sürən bir savaştan sonra yorğun düşmüşlər.

Sultan I Ahmed 51 gün davam edən mədə xəstəliyinin ardından 22 noyabr 1617-ci il tarixində hələ 28 yaşındaykən vəfat etdi. Cənəzəsi öz adına inşa etdirdiyi Sultan Ahmed məscidinin yanındakı türbəsinə (Sultan Ahmed türbəsi) dəfn edildi.

I Mustafa Divanə

Atası Sultan III Mehmeddir. I Mustafa 15-ci Osmanlı padşahı və 94-cü İslam xəlifəsidir. I Mustafanın Qafqaz əsilli anasının adı Həlimə Sultan olaraq göstərilir. Osmanlı

həbs olunduğu otaqda 15 il daha yaşadı. 20 yanvar 1639-cu il tarixində öz əcaliylə vəfat edən Sultan Mustafanın cənəzəsi bir çox mənbələrə görə, bir müddət ortada qaldı. Dəfn olunması üçün yer tapılmayan Sultan Mustafa daha sonra Aya Sofya məscidinin əvvəllər vəzifəxana olan binasında dəfn olundu. Əqli zəifliyi səbəbi ilə heç bir qadını özünə yaxınlaşdırmamış, bu səbəbdən də övladı olmamışdır.

II Osman (Gənc Osman)

Osmanlı Divan ədəbiyyatındakı ləqəbi isə Farisidi. 16-cı Osmanlı Sultanı və 95-ci İslam

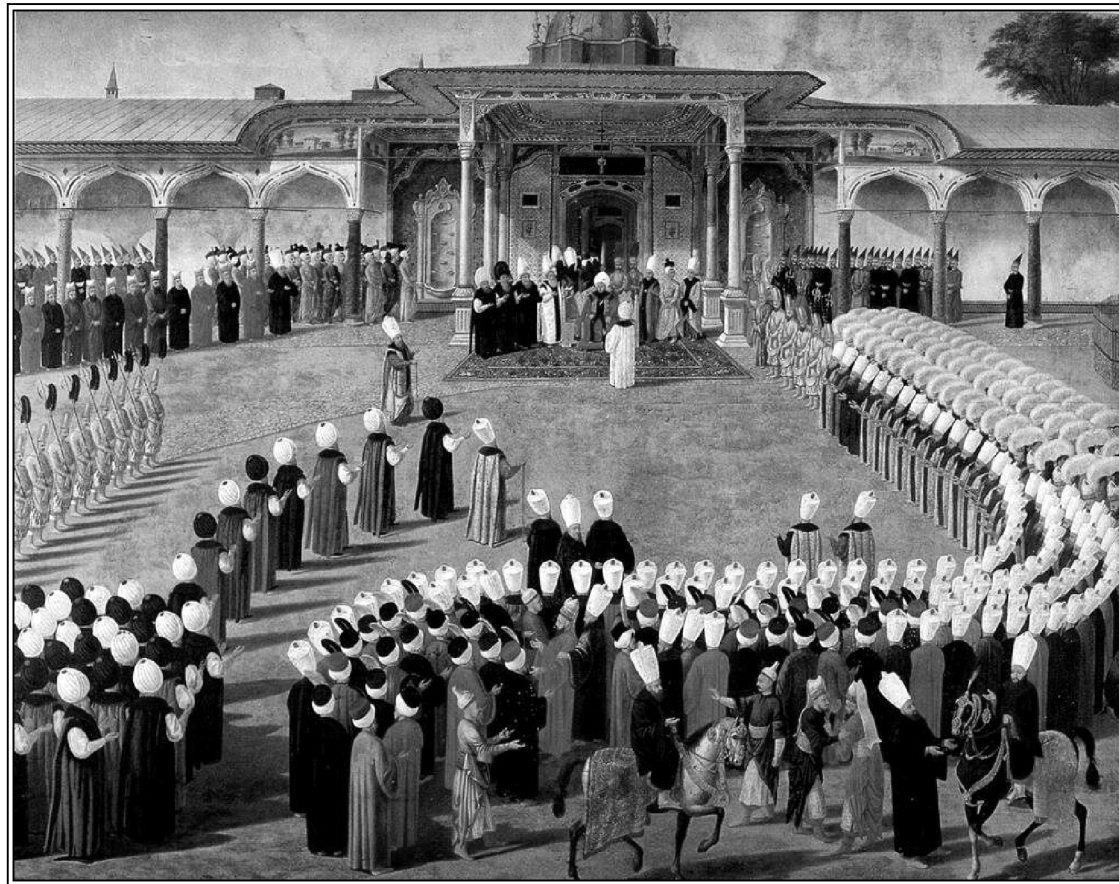
di isə də, Qızılbaşlar vergilərini toplayıb Osmanlı dövlətinə təslim etməyə məcbur edildilər. Qızılbaş Türkləri ipəyi verməkdən sonralar boyun qaçırmaq istədilər. Bunun üstündə Səfəvi dövlətinə təkrar səfər açıldı. Nəhayət, Sultan Süleyman Qanuni zamanındakı sərbəst hüduqları bağlı olaraq Səfəvilər 200 yük ipək və 100 yük müxtəlif əşya vermək şərti ilə sülh müqaviləsi bağlandı.

1621-ci ildə Hotin qalası polyak ordusundan azad edilərək Boğdan çarlığına verildi. Ordu İstanbulla gəldikdən sonra Hotin zəfərinin qeyd edildiyi mərasimlərdən birində silah-

tün köhnəliyinin nüfuzunu silkləmiş, insanları dəhşətə salmış heybətli bir hökmdar olmuşdur. Qayda-qanunu pozanlara və itaətsizliyə qarşı çox mərhəmətsizmiş. 11 yaşında taxta çıxdığı zaman sevgili vəziri Hafiz Ahmed Paşanı gözələri önündə yeniçerilər parçalayırdılar. Bu hadisəni heç zaman bağışlaya bilmədi. Qısa müddətdə hakimiyyətini tam olaraq ələ almış, "imperatorluğun fırtınalı adamı" olmuşdur.

IV Murad qədər dini alimləri edam etməzdi, ancaq o, şeyxülislamı qətlə yetirmişdi. Azğınları, qatilləri, yeniçeriləri,

400 çadırla qurulan Dünya Dövləti - Osmanlı İmperatorluğu

200 yük ipək Azərbaycan məmləkətindən yığılan illik vergi idi. Azərbaycan son müqavilə əsasında Səfəvi (Qızılbaş Dövləti) şahının əlinə keçdi isə də, Qızılbaşlar vergilərini toplayıb Osmanlı dövlətinə təslim etməyə məcbur edildilər. Qızılbaş Türkləri ipəyi verməkdən sonralar boyun qaçırmaq istədilər. Bunun üstündə Səfəvi dövlətinə təkrar səfər açıldı. Nəhayət, Sultan Süleyman Qanuni zamanındakı sərbəst hüduqları bağlı olaraq Səfəvilər 200 yük ipək və 100 yük müxtəlif əşya vermək şərti ilə sülh müqaviləsi bağlandı

tarixində ilk dəfə padşahlığın atadan oğula keçməsi qanunu pozuldu və şahzadə Mustafa qardaşı I Ahmedin 22 noyabr 1617-ci il tarixində vəfat etməsi ilə taxta oturdu. Müxtəlif illərdə 2 dəfə hakimiyyətdə olmuşdur.

Birinci səltənət dövrü
22 noyabr 1617-26 fevral 1618.

İkinci səltənət dövrü.
19 may 1622- 10 sentyabr 1623.

İlk səltənəti 96 gün, ikinci səltənəti isə 1 il 3 ay 22 gün davam edən Sultan Mustafa taxtdan endirildikdən sonra

lam xəlifəsidir. Hakimiyyət illəri 26 fevral 1618-10 may 1622-ci illərdi. 3 noyabr 1604-cü ildə çərşənbə günü İstanbulda dünyaya gəlmişdir. Atasını Osmanlı Sultanı I Ahmed, anasını Mahfiruzə Sultandır. Sultan Ahmedin dünyaya gələn ilk oğlu olması səbəbi ilə, şahzadəyə sülalənin banisi Osman Qazinin adı verilmiş, bu münasibət ilə paytaxtda yeddi gün yeddi gecə şənliklər keçirilmişdir.

200 yük ipək Azərbaycan məmləkətindən yığılan illik vergi idi. Azərbaycan son müqavilə əsasında Səfəvi (Qızılbaş Dövləti) şahının əlinə keç-

dan çıxan atəşlə oğlu körpə Şahzadə Ömər həlak oldu (fevral 1622).

Sultan Gənc Osman 20 may 1622-ci ildə yeniçerilər tərəfindən 17 yaşındaykən qətlə yetirilmişdir.

IV Murad

Sultan IV Murad 17-ci Osmanlı Padşahı və 96-cı İslam xəlifəsidir. İrəvan və Bağdad fəthidir. Hakimiyyəti illəri 10 sentyabr 1623-8 fevral 1640-cı illərdi.

Gəlimli -gedimli Osmanlı padşahları içində qüdrət və gücü ilə seçilmiş IV Murad bü-

özlərini dağlar kralı elan etmiş haydutları dizi üstə çökdürmüşdü.

Ona görə də tarix onu "İkinci Yavuz" deyərək anmaqdadır. Görkəmli tarixçi Xammer belə onun haqqında: "Dövlətin heyətini əlli il qabağa atdı" -deyə yazmışdır.

Qəhvə, tütün və içki haqqında yasaqlar da o qoymuşdur. Ona qarşı çıxanların iyirmi minini edam etdirmişdi. Azğınların, qatillərin, qanunu pozanların və sairənin öldürülməsini tarixçilər lazımlı sayıb xalqın xeyrinə olduğunu söyləmişlər. Çünki asayiş o dövrdə ələ pozulmuşdu ki, hətta qadın hamamlarına basqınlar edilirdi, namuslu qadınlar çirill-pılpaq küçənin ortasına sürüklənirdi, qonaqlar, saraylar güpgüdüz soyulurdu. Anadolu üsyanı içində yanırırdı.

IV Murad içindən çürümüş, uçuruma doğru sürətlə gələn İmperatorluğu fəlakətdən qurtardı, ona həyat verdi. Bağdadı fəth edərək etibar qazandı. Ticarət və sənayeni yüksəltdi.

Onun adının çəkilməsi dəhşət doğururdu. Sonradan "Dəli" ləqəbi ilə Osmanlı taxtına çıxacaq qardaşı şahzadə İbrahimi Sultan Muradın qəzəbindən anası Kəsəm Validə Sultan çox çətinliklə qurtara bilmişdi. Sultan Murad İrəvan səfəri əsnasında və getdikcə artan qut xəstəliyindən əziyyət çəkirdi. Qardaşı tərəfindən boğdurulmaq qorxusu şahzadə İbrahimin mənliliyini o qədər sarsıtmışdı ki, IV Murad öldüyü zaman inanmamışdı. Qardaşının buz kimi vücuduna barmağını toxundurduqdan sonra ölümünə inanmış və taxta çıxmışdı.

IV Muradın atası I Ahmeddir. İstanbulda doğulub, 27 il 6 ay 13 gün yaşamışdır. Səltənəti 1623-cü ilin mayından başladığına görə 16 il 4 ay 29 gün sürmüşdür.

Sultan İbrahim zamanında IV Murad tərəfindən güclənmiş dövlət zəifləmiş, əvvəlki dövr təkrar olunmuşdu.

(ardı var)